

STUDEO ET CONSERVO

Warsztaty konserwatorskie dla dzieci i młodzieży

XIV edycja (młodzieżowa) - kontynuacja projektu z l. 2007-2019

Skrypt do warsztatów

Opracowała: Monika Wesołowska

Projekt jest realizowany przy dofinansowaniu Miasta Stołecznego Warszawy

Partnerzy:

Miasto Stołeczne Warszawa Dzielnica Praga-Północ

Polska Izba Artystów Konserwatorów Dzieł Sztuki

Pracownia Zabytki.doc

Patroni medialni:

„Spotkania z Zabytkami” „Stolica” Zabytek.co

Co to jest rewitalizacja?

Rewitalizacja to przywrócenie do życia, ożywienie (od łacińskich *re + vita* „życie”). Jest to szereg działań, które koordynuje lokalny samorząd, mających na celu zmiany społeczne, architektoniczne, planistyczne i ekonomiczne. Dzięki podjętym działaniom wybrany obszar ulega przekształceniu. W **Zintegrowanym Programie Rewitalizacji** na lata 2015-2022 ujęte zostały dzielnice: Praga Północ (Stara Praga, Nowa Praga, Szmulowizna), Praga Południe (Kamionek) oraz Targówek (Fabryczny i Mieszkaniowy). Zintegrowany Program Rewitalizacji realizuje 4 najważniejsze cele, którymi są: ożywienie społeczno-gospodarcze; rozwój turystyki, kultury i sportu z wykorzystaniem tożsamości lokalnej oraz dziedzictwa kulturowego; zapobieganie i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu; zwiększenie aktywności mieszkańców, które wiąże się z działaniami związanymi również z obszarami miejskimi.

W ramach rewitalizacji przeprowadzane są remonty budynków, które po zakończeniu prac nadal pełnią funkcję mieszkalną lub są adaptowane na inne cele, jak np. kamienica przy Targowej 56 na Pradze Północ, która stała się Centrum Kreatywności. Budynki mieszkalne wyposażane są w centralne ogrzewanie. Ożywieniu ulec mogą podwórka, na których pojawiają się nowe nasadzenia, porządkowana jest zieleń, jak np. przy Skaryszewskiej 2 na Pradze Południe. W ramach działań rewitalizacyjnych podejmowane są również działania związane z kulturą, czy dziedzictwem niematerialnym jakim są rzemiosła. Odbyły się m.in. spacerzy „Rzemieślnicza strona Wisły”, podczas których uczestnicy mogli poznać pracownię rzemieślników. Dzięki temu promowane były rzemiosła – uważane dziś za zawody ginące -, zaś lokalna społeczność mogła zintegrować się z działającymi w najbliższym sąsiedztwie rzemieślnikami.

W latach 2016-2018 na 6 wymienionych podobszarach rewitalizacji działali **animatory rewitalizacji**. Pomagali oni mieszkańcom uzyskać informacje związane z rewitalizacją, czy wydarzeniami kulturalnymi. Wspierali mieszkańców w ich pomysłach oraz ułatwiali nawiązywanie kontaktów z innymi osobami, instytucjami czy organizacjami, które chciały działać na rzecz swojej okolicy.

Z Urzędem Miasta st. Warszawa współpracuje **Komitet Rewitalizacji**, w skład którego wchodzi zarówno przedstawiciele miasta, czy też dzielnic objętych ZPR, jak i osoby, które wskazały organizacje branżowe (czyli takie, które zajmują się np. architekturą czy dziedzictwem kulturowym, w tym zabytkami), przedstawiciele mieszkańców (strona społeczna) czy działających na terenie trzech dzielnic przedsiębiorców.

Zdj. 1. Malatura na sklepieniu przejazdu bramnego, Inżynierska 9

Dziedzictwo kulturowe wokół nas

Dziedzictwo kulturowe towarzyszy nam niemalże na każdym kroku. Możemy je podzielić na **materialne** i **niematerialne**. Materialnym dziedzictwem kulturowym mogą być rzeczy nieruchome, jak np. budynki lub ruchome, jak np. dokumenty, dzieła sztuki, książki itp. Z kolei do niematerialnego dziedzictwa zaliczyć możemy np. zwyczaje, tradycje czy język. Czy wiedzieliście o tym, że takim niematerialnym dziedzictwem jest wytwarzanie pańskiej skórki, którą tak chętnie zjadacie? Takim niematerialnym dziedzictwem są również rzemiosła, które – jak już wspomniano – są zawodami ginącymi. Co to oznacza? Jeśli nie będzie osób, które kontynuować będą dany zawód, przestanie on istnieć. Jeszcze nie tak dawno rzemieślnik naprawił dziurawy garnek czy też nie trzeba było kupować nowych rajstop, bo i na oczka znalazły się sposoby.

Zdj. 2. Tabliczka „Pracownia krawiecka”

Co możecie zrobić dla dziedzictwa?

Niemalże każdy budynek, który mijacie, jest świadkiem jakiejś historii. Nie jest ważne, czy dopiero co został odnowiony, czy też pilnie wymaga remontu. Każda budowla, nawet ta najbardziej dziś odrapana, przykuwała kiedyś wzrok. Możecie obcować z architekturą, która przetrwała nieraz bardzo burzliwe wydarzenia. Dookoła Was znajdują się kamienice, budynki przemysłowe i użyteczności publicznej, z których wiele zachowało się jeszcze z XIX wieku, a spora część jest przedwojenna. Oznacza to, że przed swoimi oczami macie oryginalną tkankę miejską i możecie zaobserwować, jak zmieniał się gust ludzi, którzy żyli w przeszłości i co było w danym okresie modne. W zupełnie niepozornych lub też nieinteresujących na pierwszy rzut oka budynkach kryją się często prawdziwe perełki w postaci detali architektonicznych. Każdy stary budynek to historia jego powstania i właścicieli oraz ludzi, którzy w nim żyli lub byli z nim w jakikolwiek sposób związani.

Możecie spróbować poznać historię Waszej najbliższej okolicy, kamienicy lub zabudowy, która znajdowała się na tym terenie, zanim wybudowano dom, w którym mieszkacie. A może obok Was mieszkał człowiek zasłużony dla miasta lub jakaś ważna historyczna postać? Czy może miało tutaj miejsce ważne w dziejach wydarzenie? Dzielcie się tym, co odkryliście, z kolegami. Kto wie, może staniecie się odkrywcami czegoś ważnego, co wzbogaci wiedzę na temat miejsca, które zamieszkujecie.

Gdzie szukać informacji na temat dziedzictwa?

Swoje poszukiwania możecie rozpocząć od tematycznych stron Internetowych czy grup na portalach społecznościowych. Wiele informacji odnaleźć można m.in. na stronach Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków czy Stołecznego Konserwatora Zabytków. Na terenie dzielnic, które objęte są Zintegrowanym Programem Rewitalizacji aktywne są również stowarzyszenia, organizacje i inicjatywy, które swoje działania skupiają na dziedzictwie kulturowym i jego popularyzacji. Spośród nich można wymienić:

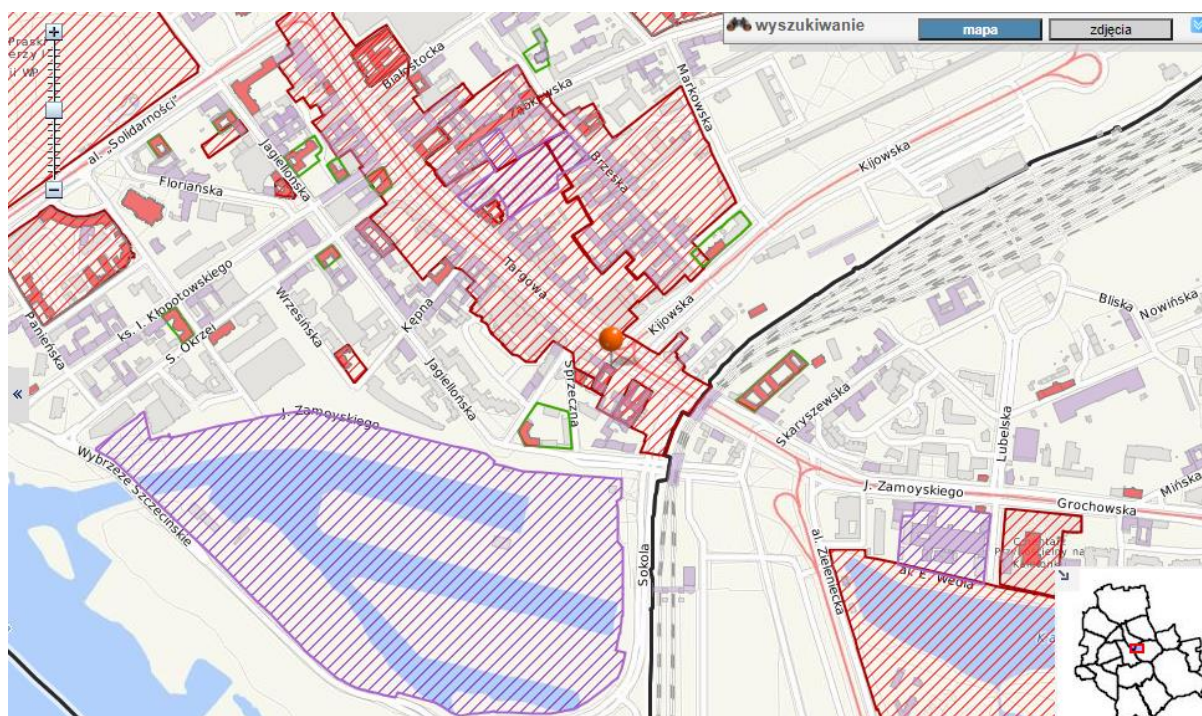
Praga Północ: Towarzystwo Przyjaciół Pragi, Kolekcjonerzy Czasu, Na Pradze, PSM Michałów, Z Pragą za pan brat.

Praga Południe: Klub Sąsiada Skaryszewska, Stowarzyszenie Kolonia Posłów i Senatorów PPS (Kolonia Praussa), Nowe Dynasy.

Targówek: Towarzystwo Przyjaciół Warszawy Oddział Miłośników Bródna.

Co robić, gdy widzicie, że niszczone jest zabytek?

Jak rozpoznać, czy obiekt wpisany jest do rejestru zabytków, mogliście się dowiedzieć z poprzedniej części. Nie wszystkie zabytki mają jednak znak z białą-niebieską, odwróconą kopertą. W takim razie, w jaki sposób możecie dowiedzieć się, czy interesujący Was budynek wpisany jest do rejestru zabytków lub ujęty w gminnej ewidencji zabytków? Z pomocą przychodzi strona internetowa: **mapa.um.warszawa.pl** i zakładka „zabytki”. Po wpisaniu adresu w wyszukiwarce pojawi się mapa – na czerwono zaznaczono obiekty wpisane do rejestru zabytków, zaś na fioletowo obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków.

Zdj. 3. Zabytek chroniony prawem – znak

SŁOWNICZEK

antaba – uchwyt z metalu umieszczony na drzwiach, bramie lub kracie

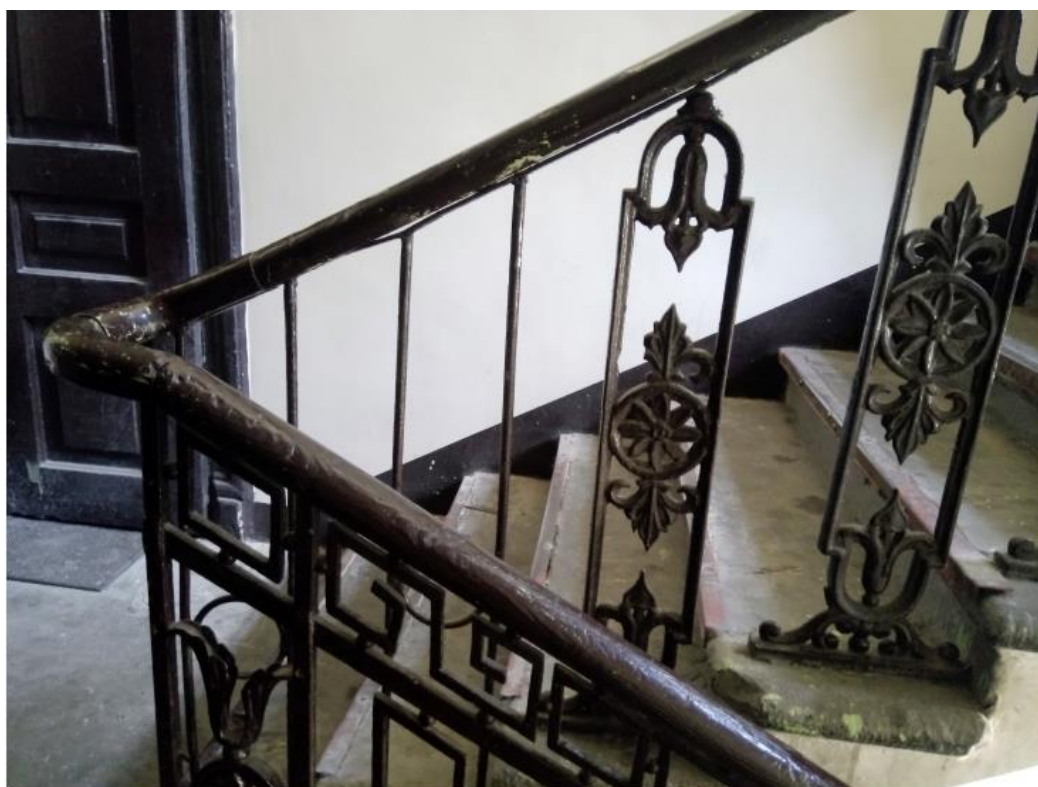
Zdj. 4. Antaba na drzwiach do lokalu usługowego, Targowa 48

balkon – nadwieszany, otwarty element architektoniczny, który składa się z płyty oraz balustrady. Płyta może być dodatkowo podtrzymywana przez wsporniki

Zdj. 5. Balkon, Targowa 48

balustrada – ażurowe lub pełne zabezpieczenie schodów lub balkonów

Zdj. 6. Balustrada schodów (żeliwna), Kowieńska 23

Zdj. 7. Balustrada schodów (drewniana), Targowa 19

boniowanie – wykończenie elewacji w postaci ozdobnych rowków

Zdj. 8. Boniowanie, Strzelecka 11/13

dymnik – mały otwór w dachu, który służy do wentylacji i oświetlenia poddasza

Zdj. 9. Dymnik, Targowa 14

elewacja – zewnętrzna powierzchnia ściany budynku wraz ze wszystkimi elementami, które się na niej znajdują

Zdj. 10. Elewacja frontowa, Jagiellońska 9

Zdj. 11. Elewacja tylna, Targowa 57/Kłopotowskiego 38

girlanda – dekoracyjny, roślinny ornament w formie podwieszanej wiązanki kwiatów, liści lub owoców

Zdj. 12. Girlanda, przejazd bramny, Targowa 44

gryf – mityczne zwierzę, które wykorzystywane jest jako element dekoracyjny. Ma najczęściej ciało skrzydlatego lwa, głowę orła i bardzo często ośle uszy

Zdj. 13. Gryfy, płycina podokienna, Targowa 19

gzyms – pozioma, najczęściej profilowana listwa, która wystaje przed lico muru

Zdj. 14. Gzyms koronujący, Targowa 14

kafel – wyrób ceramiczny, który służy do wykładania powierzchni pieców grzewczych, kuchennych i kominków

Zdj. 14. Kafel piecowy, Zamoyskiego 43

kartusz – ozdobne obramowanie herbu, emblematu, monogramu, napisu lub malowidła. Może to być również ozdobna tarcza

Zdj. 15. Kartusz, Brzeska 18 (przed remontem)

kaseton – najczęściej kwadratowe zagłębienie widoczne od spodu stropu lub sklepienia

Zdj. 16. Kasetony, Targowa 74

kondygnacja – nadziemna lub podziemna pozioma część budynku, zawarta między bezpośrednio nad sobą położonymi stropami

Zdj. 17. Kondygnacja, Strzelecka 11/13

kotwa (ankier, ankra) – element konstrukcji stosowany do łączenia dwóch elementów konstrukcyjnych budynku

Zdj. 18. Kotwa, Jagiellońska 9

lizena – pionowy, płaski występ w murze zewnętrznym

Zdj. 19. Lizena, Jagiellońska 20

malatura – dekoracja malarska

Zdj. 20. Malatura (wymalowanie), Targowa 63

mansarda (facjatka) – pomieszczenie mieszkalne, które znajduje się w kondygnacji strychowej, wydzielone z niej ścianami i przykryte odrębnym dachem

Zdj. 21. Mansarda, Targowa 21

maszkaron – motyw dekoracyjny w postaci głowy ludzkiej, zwierzęcej lub należącej do postaci fantastycznej

Zdj. 22. Maszkaron, Targowa 14

Zdj. 23. Maszkaron (maska), Szwedzka 9

monogram – litera lub litery będące najczęściej inicjałem właściciela

Zdj. 24. Inicjał Emila Wedla, płycina, Lubelska 1/3

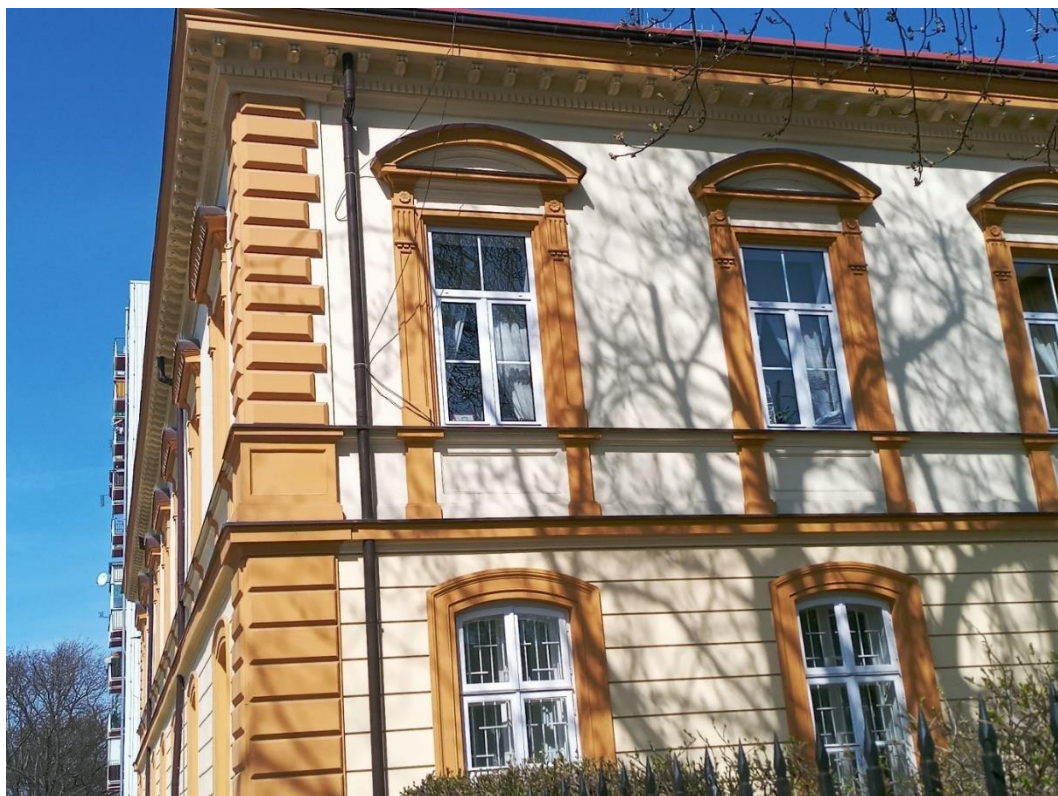
naczólek – zwieńczenie otworu okiennego lub drzwiowego

Zdj. 25. Naczólek trójkątny, Brzeska 7

Zdj. 26. Naczólek przerywany, Brzeska 7

Zdj. 27. Naczólek odcinkowy, Jagiellońska 40

nisza – wnęka w fasadzie lub ścianie wewnątrz budynku

Zdj. 28. Nisza, Kępna 6

odbój – żeliwny lub kamienny element, który chronił ścianę przejazdu bramnego przed uszkodzeniem

Zdj. 29. Odbój konsolowy, Zamoyskiego 43

Zdj. 30. Odbój kopulasty, Targowa 14

Zdj. 31. Odbój w kształcie krasnala, Wileńska 19

oficyna – budynek znajdujący się w głąb podwórza. Oficyna może być boczna, poprzeczna lub tylna

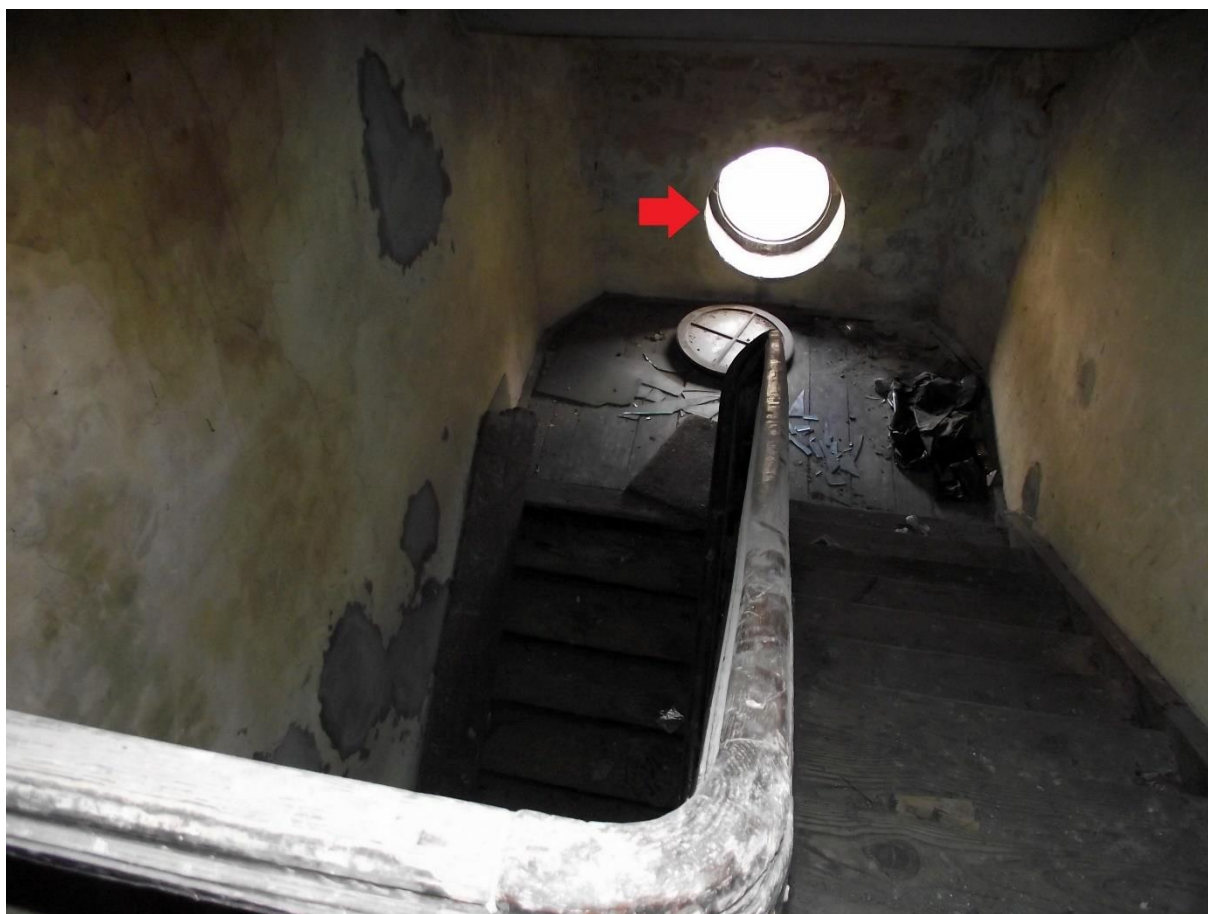

Zdj. 32. Oficyna boczna, Targowa 14

Zdj. 33. Oficyna poprzeczna, Targowa 19

okulus – okrągły otwór w ścianie, który przepuszcza światło i powietrze do budynku

Zdj. 34. Okulus, Targowa 14

ościeżnica – stała, nieruchoma część okna lub drzwi, mocowana na stałe w otworze ściennym

Zdj. 35. Ościeżnica, Kępna 13

płycina – dekoracyjny element w kształcie płaszczyzny (ściany, stropu, elewacji). Zazwyczaj płycina ma kształt czworoboku, przede wszystkim prostokąta

Zdj. 36. Płycina, Inżynierska 6

polichromia (malatura, wymalowanie) – wielobarwna ozdoba malarska ścian, sufitów, sklepień

Zdj. 37. Malatura, Sprzeczna 8

portfenetr – wysokie okno zabezpieczone zewnętrzną balustradą

Zdj. 38. Portfenetr, Brzeska 18 (przed remontem)

posadzka – wierzchnia warstwa podłogi, często dekoracyjna

Zdj. 39. Posadzka, Targowa 41

rocaille – motyw dekoracyjny naśladowujący muszlę

Zdj. 40. Rocaille, Bródnowska 14

ryzalit – występ z lica w elewacji budynku

Zdj. 41. Ryzalit, Jagiellońska 9

supraporta – dekoracyjny element znajdujący się nad drzwiami

Zdj. 42. Supraporta, Targowa 61

sztukateria – dekoracyjne elementy wykonane z gipsu

Zdj. 43. Sztukateria (rozeta), Targowa 14

wieżba dachowa – drewniana konstrukcja dachu

Zdj. 44. Wieżba dachowa, Targowa 19

WYBRANE ZABYTKI

Znajdziecie tutaj wybrane obiekty wpisane do rejestru zabytków nieruchomych województwa mazowieckiego, a także jeden zabytek ruchomy. Wybór zabytków nieruchomych obejmuje zarówno budynki mieszkalne, sakralne jak i użyteczności publicznej oraz przemysłowe. Obok każdego z nich umieszczono krótką informację na jego temat.

Prawobrzeżne:

Kamienice

Targowa 14

(Praga Południe)

Właściciel: Władysław Karszo-Siedlewski

Lata budowy: 1899-1902

Nr rej.: A-970

Sprzeczna 8

(Praga Północ)

Właściciele: Leon Józef i Anna Klatczyńscy

Rok budowy: 1912

Nr rej.: A-1512

Środkowa 25

(Praga Północ)

Właściciele: Antoni i Marianna Rudniccy

Rok budowy: ok. 1905

Nr rej.: A-1580

Wileńska 13

(Praga Północ)

Właściciel: Jan Held

Lata budowy: 1899-1900

Nr rej.: A-893

Domy drewniane

Kawęczyńska 26

(Praga Północ)

Właściciel: Edmund Burke

Rok budowy: XIX/XX w.

Nr rej.: A-1294

Budynki sakralne

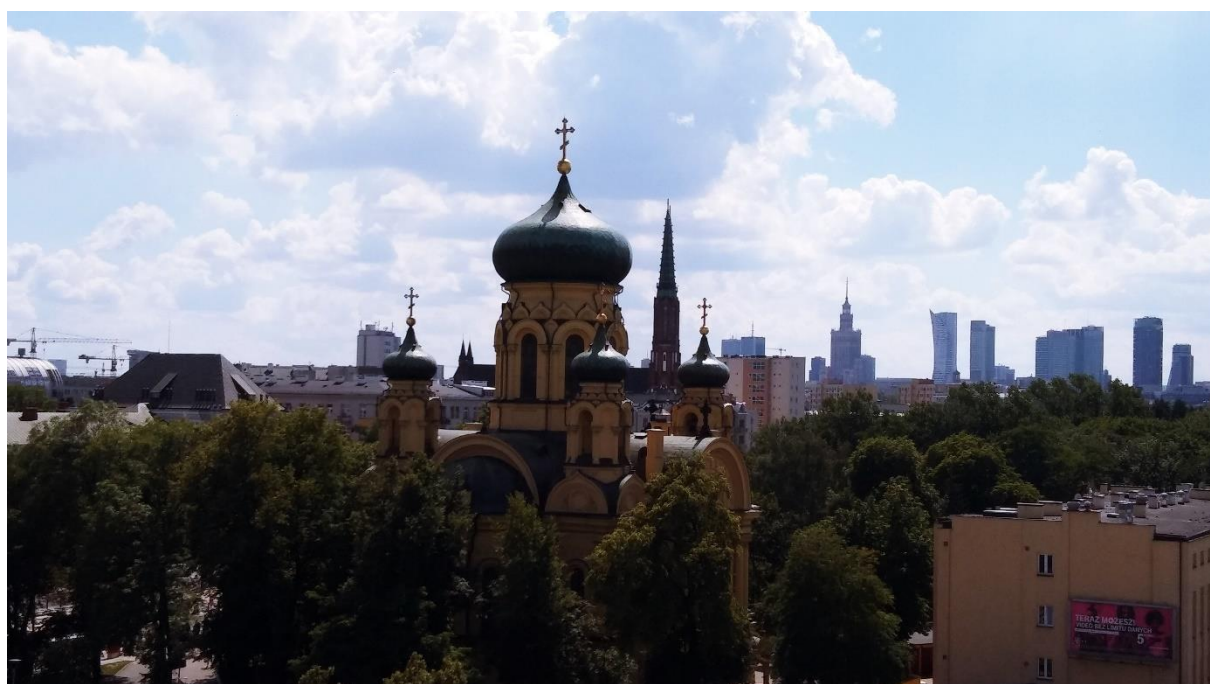
Cerkiew św. Marii Magdaleny

(Praga Północ)

al. Solidarności 52

Lata budowy: 1867-1869

Nr rej.: A-741

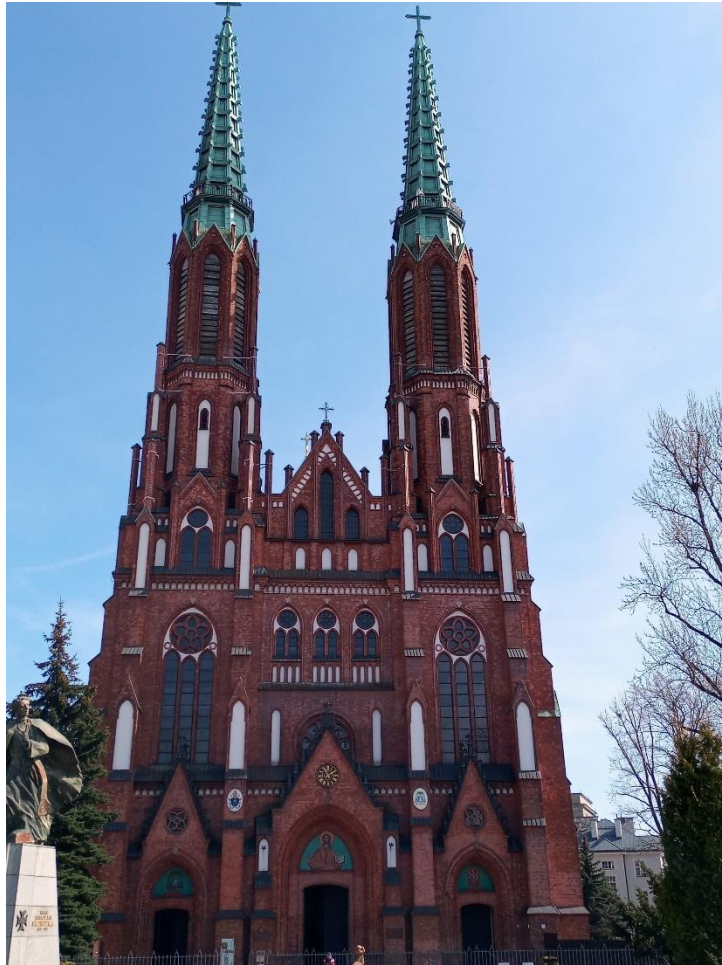
Katedra św. Michała Archaniola i św. Floriana Męczennika

(Praga Północ)

Floriańska 3

Lata budowy: 1888-1900

Nr rej.: A-802

Kościół Matki Bożej Loretańskiej

(Praga Północ)

Ratuszowa 5a

Lata budowy: 1611-1648

Nr rej.: A-458

Cmentarze

Cmentarz Kamionkowski

(Praga Południe)

Grochowska 365

Lata założenia: XIII/XIV w.

Nr rej.: A-983

Dzwonnice

Dzwonnica przy kościele p.w. Matki Boskiej Zwycięskiej

(Praga Południe)

Grochowska 365

Rok budowy: XIX w.

Nr rej.: A-983

Budynki użyteczności publicznej

Instytut Weterynaryjny SGGW

(Praga Południe)

Grochowska 272

Lata budowy: 1898-1900

Nr rej.: A-789

Rogatka Grochowska

(Praga Południe)

Zamoyskiego 55 (pawilon północny)

Zamoyskiego 36 (pawilon południowy)

Rok budowy: 1823

Nr rej.: A-630/1 (Zamoyskiego 36), A-630/2 (Zamoyskiego 55)

Liceum im. Króla Władysława IV (d. Męskie Gimnazjum Praskie)

(Praga Północ)

Jagiellońska 38

Lata powstania: 1905-1907

Nr rej.: A-1228

Budynek Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych

(Praga Północ)

Targowa 74

Lata powstania: 1928-1931

Nr rej.: A-1311

Budynki przemysłowe

Fabryka Cukrów F. Anczewskiego

(Praga Północ)

11 Listopada 10A

Lata powstania: 1880, 1900, 1926

Nr rej.: A-1585

Warszawska Piekarnia Mechaniczna

(Praga Północ)

Stolarska 2/4

Rok powstania: 1902

Nr rej.: A-1598

Fabryki Koronek i Haftów Adolfa Pypkego oraz Armatur i WYROBÓW Blacharskich Karola Junga i Ludwika Barwicha

(Praga Północ)

Inżynierska 5A i 5B

Lata powstania: koniec XIX w., do 1933

Nr rej.: A-1599

Warszawska Fabryka Sprzętu Spawalniczego „Perun”

(Praga Południe)

Grochowska 301/305

Rok powstania: od 1913

Nr rej.: A-1472

Wpisy częściowe

Fabryka Kas Pancernych Stalobetonowych „Stanisław Zwierzchowski i Synowie”

(Praga Północ)

Strzelecka 30/32

Rok powstania: ok. 1910

Nr rej.: A-1092 (wpisana do rejestru elewacja frontowa)

Piekarnia Teodora Rajcherta

(Praga Południe)

Grochowska 224

Rok powstania: ok. 1920 (?)

Nr rej.: A-1372 (wpisana do rejestru elewacja frontowa)

Lewobrzeżne:

Kamienice

Szpitalna 8/Kamienica Wedla

(Śródmieście)

Właściciel: Emil Wedel

Rok budowy: 1893, odbudowa 1947

Nr rej.: A-739

Nowy Świat 2

(Śródmieście)

Właściciele: Kazimierz Natanson, w 1913 Wiktor Bychowski

Rok budowy: 1883, przebudowa 1913-1914

Nr rej.: A-711

Aleje Jerozolimskie 47

(Śródmieście)

Właściciel: Wilhelm Rackman

Rok budowy: 1906

Nr rej.: A-763

Aleje Jerozolimskie 49

(Śródmieście)

Właściciele: Józef Dawidsohn i Salomon Kadyński

Lata budowy: 1913-1914

Nr rej.: A-764

Aleje Jerozolimskie 51

(Śródmieście)

Właściciele: Piotr i Wincenty Hoserowie

Lata budowy: 1904-1905

Nr rej.: A-679

Krakowskie Przedmieście 16-18/Pod Messalką

(Śródmieście)

Właściciel: rodzina Liedtke

Rok budowy: 1910, odbudowa 1948

Nr rej.: A-540

Oświadczam, że jako autorka tego opracowania dysponuję pełnią praw autorskich do niego. Zarówno tekst, jego fragmenty, jak i fotografie nie mogą być wykorzystywane bez mojej zgody.

Warszawa, 2021